

MAKÜ FEBED
ISSN Online: 1309-2243
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/makufebed>

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi Özel Sayı 1: 84-93 (2016)
The Journal of Graduate School of Natural and Applied Sciences of Mehmet Akif Ersoy University Special Issue 1: 84-93 (2016)

Zen Bahçeleri

Ayşe Betül GÖK¹, Bora BİNGÖL^{2*}

¹Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mekansal Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı, Burdur

²Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Burdur

✉ Sorumlu Yazar (Corresponding author)*: bbingol@mehmetakif.edu.tr

ÖZ

Zen felsefesi Japonya'ya 7.yüzyılda Prens Shotoku döneminde gelmiştir. Budist uyanışını asıl başlatan kişi ise Çin'den Zen öğretilerini edinen ve Japon Zeni'nin kurucusu olduğu düşünülen Usta Eisai'dir (1141-1215). Zen felsefesinin Japonya'da yayıldığı Kamakura ve Muromachi döneminde (1185-1573) yapılan bu bahçeler klasik peyzaj bahçeleri arasında Zen bahçeleri olarak adlandırılmıştır.

Zen felsefesindeki derinlik Zen bahçelerine mistik bir hava katmış, Feng Shui ilkeleri yerleşim ve tasarımlarına geometrik bir nizam sağlamış, Japon estetik anlayışı ise bu bahçelere bir sanat eseri misyonu kazandırmış ve bu bileşenler Zen bahçelerini özgün yapıtlar haline getirmiştir.

Zen bahçeleri, çarpıcı sadeliği ve sahip olduğu simgesel anlatımıyla çalışmanın temelini oluşturmuş ve bu anlayışla oluşturulan mekanlar ve tasarım teknikleri incelenmiştir. Bu çalışmada Zen bahçelerinin tanımı, ortaya çıkış nedenleri ile tasarım unsurları ve Zen bahçelerinin Peyzaj tasarımdaki yeri anlatılmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zen Bahçeleri, Budizm, Feng-Shui, Peyzaj Tasarım

Zen Gardens

ABSTRACT

Zen came to Japan in the 7th century, the time of Prince Shotoku. This Buddhist awakening was initiated by Master Eisai (1141-1215) who took knowledge of Zen from China and was considered as the founder of Japanese Zen. Zen gardens refer to the classical landscaped gardens built in the Kamakura and Muromachi Periods (1185-1573) when Zen flourished in Japan.

Depth in Zen philosophy has added Zen gardens a mystical aura, Feng Shui principles have provided a geometric order to the layout and design while the Japanese aesthetic understanding has given the mission of a work of art to the garden and these components have made the Zen gardens as original works.

Zen gardens formed the basis of work with striking simplicity and that has symbolic expression and this approach created spaces and design techniques were examined. In this study, the definition of the Zen garden, the reasons for the design elements and the importance of the Zen gardens in landscape design is intended to mean.

Keywords: Zen Gardens, Budism, Feng-Shui, Landscape Design

GİRİŞ

Zen bahçeleri, çarpıcı sadeliği ve sahip olduğu simgesel anlatımıyla özgünlüğü ve doğanın erişilmez uyumunu yakalamaya çabası ile sükunet dolu bir atmosfer kazandıran mekanlardır. Doğunun mistizmini doğanın sınırsızlığıyla bütünleştiren bu bahçeler, büyük bir düşünce geleneğinin de izlerini taşımaktadır (Çınar ve Atakan, 2008).

Japon insanının Zen kültürü ile bütünleşerek algıladığı hayat felsefesinde doğallık, sadelik ve Zen inancının bir sonucu olan sembolizm hakimdir (Çınar ve Atakan, 2008). Zen bahçelerinde her elemanın sembolik bir görevi olduğu ve rastgele olarak yerleştirilmediğini, bir kompozisyonu tamamlamak için belirli bir düzene göre yerleştirildiği görülmektedir (Serez, 2011).

Kullanılan materyallerde kaya, kum, çakıl gibi yapısal malzemelerin ağırlıklı olması, hiç su kullanılmaması ve sınırlı sayıda bitki materyaline yer verilmesi Kare-sansui yani Zen bahçelerinin ortak özellikleridir. Bu kuru taş bahçelerinde amaç, küçük alanlarda geniş bir mekan yaratma düşüncesidir (Nurlu ve Erdem, 1994). Bu tip bahçelerin, bahçe sanatı tarihinde eşsiz sayılmasının en büyük nedeni; kullanılacak en az elemanla maksimum etkiyi vermesinden kaynaklanmaktadır (Serez, 2011).

Bu yazıda, günümüzde tartışılan, geleneksel bahçe düzenlemesine farklı bir yorum katan, günümüzde kullanılan bahçe tasarım metotlarını daha ileriye götürmeyi hedefleyen bir kavram "Zen Bahçesi" ele alınmıştır. Zen Bahçesi kavramının ortaya çıkışı, tanımı, çeşitleri ile dünya üzerindeki örnekleri incelenmiş ve kavrama açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Zen Bahçelerinin Tarihçesi

Onin savaşı, Japon kültürü ve tarihinde önemli bir dönüm noktası olup, Japon tarihi ve kültürünü Onin savaşı öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye bölmüştür (Yoshikawa, 1991) (Şekil 1.).

Japon bahçe tarihinin en önemli olaylarından biride tamamen yeni bir tarz olan kaya-çakıl bahçelerinin ortaya çıkmasıdır. Bu bahçelerin en önemli özelliklerinden biri, kullanılan materyalin çeşitliliği üzerindeki katı sınırlamalardır (Berthier, 2000). Bu durum, Zen tapınak bahçelerinin gelişmesinin başlangıcıdır (Çınar ve Atakan, 2008).

Şekil 1. Onin savaşı tasviri (URL1, 2016).

Geleneksel zen bahçesi kavramının, hat sanatı ve peyzaj resimciliği gibi zen uygulamalarının Japon sanatına etkisinin arttığı Kamakura döneminin ikinci yarısında, 1185-1333 yılları arasında ortaya çıktığı bilinmektedir (Ben-Joseph, 1987).

Altın çağını ise 14-16. Yüzyılları arasında (1333-1568) Japonların Rönesansı diye nitelendirilebileceğimiz Muromachi Krallığı döneminde yaşamıştır (Houser ve Katsuhiko, 1992). Muromachi döneminde, Zen bahçeleri oldukça farklı bir düşünce ile ortaya çıkmıştır. Muromachi döneminin ortalarında Kyoto'da Zen kültürünün dramatik yükselişi başladığında, önemli bir olay meydana gelmiştir. Bu olay Onin Era döneminde (1467-1469) Hosokawa'lar ve Yamana'lar ile onların müttefikleri arasında gerçekleşen bir sivil savaş olup, Kyoto'nun yerle bir olmasına ve zengin kültürrel örneklerin yok edilmesine neden olmuştur (Yoshikawa, 1991).

Onin Savaşı'ndan sonra tapınakların restorasyonu çok fazla sermaye gerektirdiği için 15. yy ın ortalarına kadar alışılmış büyük ölçekli su bahçelerinin yapımında da parasal zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca su bahçesi yapımında gerekli olan kuyuların bulunmasının güç olması tasarımcıları Kare-sansui Tipi bahçeler yapmaya yönlendirmiştir (Çınar ve Atakan, 2008).

11. yy da yazılmış olan Sakuetiki, taşların sembolizm ve geometrisinin yanı sıra teknik konuları içeren bahçe sanatı üzerine yazılmış ilk kaynak olma özelliği taşımaktadır. Dünyanın Zen Bahçesi terimiyle ilk karşılaşması ise 1935 yılında Loraine Kuck'un "100 Kyoto Bahçesi" kitabına dayanmaktadır (Serez, 2011).

Zen Bahçelerinin Arka Planı

"Zen" diye adlandırılan dini inanış Japon geleneğinin oluşması ve gelişmesinde en önemli etkiye sahiptir. Budizm'in özel bir alanı olan Zen, kişinin kendisine ulaşmasının yolu olarak tefekkür ve meditasyona odaklanmaktadır. Zen bahçelerindeki meditasyon atmosferi ve tefekkür, aydınlanmaya veya nirvanaya ulaşmak için farkındalığa nihai katkıda bulunmaktadır. Ancak yalnızca Zen bahçelerine bakarak Zen Budizmi'ni anlayamayacağımız gibi, yalnızca Zen Budizmi'ne bakılarak da Zen bahçelerinin felsefesi anlaşılamamaktadır (Lee, 2005).

Yani, Zen Bahçeleri sadece Zen Budizmi'ne bağlı olsaydı Budizm'in geliştiği Çin ve Kore'de ortaya çıkardı diye de düşünebilirdi. Budizm'e ek olarak, Feng Shui uygulamasının yaratılması, karakteri ve Orta Çağ Japon halkının estetik duyarlılığı, bugünkü Zen bahçelerinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur (Lee, 2005).

a) Budizmin Zen Bahçelerine Etkisi

Aydınlanma Zen Budizmi'nde nihai hedef olmasına rağmen sessiz odada meditasyonun Japon Zen Budizmi'nde aydınlanmaya ulaşmanın bir yolu olarak görülmemektedir. Ancak doğada yapılan Zen meditasyonu Buda'nın doğası ve onun ifadesi olarak görüldüğü için aydınlanmanın bir yolu olarak düşünülebilir.

Doğal çevrenin aydınlanmaya yardım edeceği düşüncesi erken dönem Zen Budizmi'nin gelişiminde önemli figürlerden olan Muso Soseki'ye dayanmaktadır (Şekil 2).

Soseki, yeni başlayan bir kişinin meditasyon sırasında herhangi bir şey düşünmesinin mümkün olmadığını, ancak eğitim alarak kendini çevreleyen doğayla iletişim kurabileceğini ve meditasyonla onun bir parçası haline gelebileceğini söylemiştir. Bunun doğayla iletişime geçerek gerçekleşen bir ruhsal gelişim süreci olduğunu düşünmektedir.

Şekil 2. Muso Soseki (Kokushi) (1275-1351) (URL₂, 2016).

Kişinin teorik anlamda herhangi bir çevrede ruhaniliğini geliştirebilmesi gerektiğini, fakat sıradan insanlar için bunu sıradan bir yerde yapmanın zor olacağını, ancak benzersiz bir yolla ilham alan kişinin sıradan bir çevrenin güzelliğini anlayıp, bilgeliğe eriştikten sonra sıradan yaşamını nasıl aydınlık bir yola dönüştürebileceğini keşfedeceğini söylemiştir (Lee, 2005).

Zen Bahçeleri

Soseki, gerçek bilgelige ermek, doğanın güzelliğine ulaşmak için bütün Japonya'yı dolaşmıştır. Daha sonra da hayatını Zen felsefesini yaymak ve Zen Bahçelerini desteklemeye adanmıştır. Doğal güzellikler aracılığıyla ruhani hedefine ulaştığı için, doğanın güzelliklerinin vazgeçilmez bir unsur ve aydınlanmanın esas öğreticisi olduğuna inanıyordu. Bu nedenle, onu cezbeden ve aydınlığa erişmesini sağlayan sahneyi onunla aynı şeyi arzulayan ziyaretçilerin de faydalanması için somut hale getirmiştir.

Dağlar, falezler ve şelaleler gibi doğal oluşumları temsil etmek için çeşitli kaya formlarını ve dokularını kullanmıştır. Böylece onun bahçeleri, uçsuz bucaksız manzaraların bir minyatürü haline gelerek müthiş doğal güçlere Zen meditatorlerinin erişebileceği insan oranına indirgemıştır. Ayrıca, su yerine kumun ve beyaz çakılların kullanılmasıyla, birkaç yüzyıldır Japon bahçelerinin temel özelliği olan göletler ortadan kalkmıştır.

b) Feng Shui'nin Zen Bahçelerine Etkisi

İlk zamanlar karmaşık kozmolojik yapılardan biri olarak düşünülen Feng Shui, Heian Dönemi'ne kadar genel Japon tasarım prensiplerinin bir türü olarak görülmüyordu. Fakat Heian Döneminde, Feng Shui şehir planlama ve yapı tasarımında önemli bir rehber olarak ön plana çıkmıştır.

Örneğin, bugünkü Kyoto şehri olan Heian-Kyo, Heian Döneminin başkenti olarak seçilmiş ve Feng Shui'ye göre restore edilmiştir (Lee, 2005). Daha sonra, Feng Shui tasarım prensipleri çeşitli sebeplerden uygulanmaya başlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Heian-Kyo şehir planı modellemesi (URL3, 2016).

Bahçe tasarımı üzerine ilk bilimsel inceleme 11.yy da Tachibana no Toshitsuna tarafından yazılan Sakuteiki'dir. Sakuteiki'de bugün hayatta olmayan büyük Heian avlularının estetik yönleri betimlenmiştir. Sakuteiki'de yapılar detaylandırılmasına rağmen, bahçe yapılarına ait hiçbir görsel ve teknik tasvir bulunmamaktadır. Ayrıca, yazının üslubu genel olarak belirsiz ve çelişkilidir. Sakuteiki hakkında açık olan tek şey prensiplerinin sonradan inşa edilen bahçelerde görünür olmasıdır.

Feng Shui düşüncesi tarafından etkilenen Japon tasarım üslubu çeşitli tasarım uygulamalarını oluşturmuştur. Özellikle Kamakura dönemindeki Zen bahçelerinde uyumlu ve dengeli durum tasarım öğelerinin konumsal kompozisyonunu etkilemiştir. Ryoan-ji Bahçesi bunun Japon estetik duyarlılığıyla işlenerek ortaya konmuş en iyi örneğidir (Lee, 2005).

c) Japon Estetik Duyarlılığının Zen Bahçelerine Etkisi

Japon resim tarihi boyunca, Japon sanat anlayışıyla Çin ve Kore sanat tarzının birleştirildiği birçok türde sanatsal geçişler görülmüştür. Tüm geçişlerin Japon estetik anlayışı için gerçekleştirildiği kesindir ve bunun Zen bahçelerinin ifade yapısını etkileyen ana faktör olduğu söylenebilmektedir.

Bunlardan biri Sesshu Toyo'nun resimlerinde görülen "Mükemmel ve güçlü ifade"dir. Bir diğeri ise Kanu Eitoku'nun dahil olduğu Kano okulundan gelen "uyumlu kısıtlanmış renk paleti"dir (Lee, 2005).

- **Dinamik Keskin İfade (Dışavurumcu)**

Boşluk Zen düşünce öğretisinin en önemli ifade yöntemlerinden birisidir. Hiçlik veya boşluk Zen resim ve bahçelerinin hem felsefik hem de yapısal özelliklerini ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır. Bunlar aynı zamanda Orta Çağda batı ve doğu resim tarzını ayırt edici dizayn karakterleri olarak rol oynamaktadır.

Japon resim sanatının mükemmel ve güçlü ifadesinin öncüsü Sesshu Toyo'dur. Onun resimlerinde, açısız dinamizm mükemmel ve güçlü ifadeyi elde etmek için kullanılmıştır. Onun başyapıtlarından biri olan "Kış Manzarası"nda dağlar ve ağaçların formları bir mürekkep fırçasının açısız darbeleriyle tasvir edilmektedir (Şekil 4). Koreli ressam, Hee-an Kang tarafından resmedilen manzaradan da anlaşılabilir gibi, Sesshu sert fırça darbeleri ve enerjik atmosferiyle Çin ve Koreli sanatçılardan ayrılmaktadır (Şekil 5).

Şekil 4. Kış manzarası, Sesshu Toyo (1486) (URL4, 2016).

Şekil 5. Tepeler ve su, Hee-an Kang (URL5, 2016)

Bir Japon estetik özelliği olan bu muhteşem ve güçlü ifade, Zen bahçelerine yansımış ve keskin çizgilerin işlevini üstlenen kaya formlarıyla vücut bulmuştur. Daisen-in Zen bahçesi bu etkinin en iyi örneklerinden birisidir (Lee, 2005).

- **Sınırlı (Kısıtlandırılmış) Renk Paleti**

Kano Eitoku resimlerinde narin sanatı ve keskin siyah fırça izlerini zengin renklerle kullanarak birleştirmiştir. Fakat Kano Eitoku dramatik bir etki ve uyumu en üst düzeye çıkarmak için mümkün olduğunca az renk kullanmıştır. Renkler parlak ve yoğun, fakat palettteki renkler kısıtlıdır. Bu kısıtlı fakat uyumlu renklerin kullanımı aynı zamanda Zen bahçelerine de yansıtılmıştır (Şekil 6).

Şekil 6. Koruyucu Çin Aslanları, Kano Eitoku (URL6, 2016).

Daitoku-ji kompleksinin içinde yer alan Ryogen-in bahçe tasarımı bu etkiyi gösteren iyi örneklerden birisidir. Kaya, kum ve ağaçların temel tasarım öğesi olarak kullanıldığı bu bahçe yeşil, gri ve bej tonlarına dayalı yoğun ve kısıtlanmış renk paletini içinde barındırmaktadır. Japon estetik algısı Zen bahçelerinin görselliğinde sade ve sınırlı renklerle yansıtılmıştır (Lee, 2005).

Zen Bahçesi Tasarım Unsurları

a) Kayalar ve Taşlar

Kayalar ve taşlar Japon bahçelerinin başlıca unsurlarıdır ve Zen Bahçe tasarımında önemli rol oynamaktadırlar. Genellikle taş ve kayaların tercihi ve arajmanı Japon estetik duyarlılığıyla işlenmektedir (Lee, 2005). Ayrıca, kayaların nasıl arajmanlandığı onun hangi periyotta yapıldığını ve hangi felsefenin o dönemde egemen olduğunu göstermektedir (URL7, 2016).

Estetik görüntülerinin yanı sıra taş ve kaya bahçelerinin sembolik ifadesi birçok analize konu olmuştur. Bu unsurların kullanımı ve saygınlığı animistik bir inancın kökleri olduğu kesindir. O dönemlerde, kayaların yerleri ve seçimi ruhsal bir öğe olarak düşünülürdü (Lee, 2005).

Japon bahçelerindeki taş ve kayaların formlarına, dokularına ve renklerine göre temsil ettiği sembolik ifadeler oldukça önemlidir. Örneğin, Feng Shui bakış açısında, dik bir taşın enerjisini cennetten toplama gibi sembolik bir anlamı taşımasından dolayı önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, kayalar ve taşlar Zen Budizmi'nde şelale, ejderha, dağlar ve gizemli vadileri, zihnimiz içerisinde yer alan düşünceleri ve adaları temsil etmektedir (Lee, 2005).

Şekil 7. Ryogen-in Tapınağı (URL8, 2016).

Şekil 8. Ryoan-ji Tapınağı (URL9, 2016).

b) Kum ve Çakıl

Tırmıklanmış kum Zen bahçelerinin temel unsurlarındandır. Zen bahçelerinde geleneksel Japon bahçelerinde arınma ve tazelenme kaynağı olan su yerine nehir veya denizden getirilen beyaz kum kullanılmıştır. Tırmık kullanarak beyaz kuma ya da çakıllara Japon bahçelerinde temel tasarım elementi olan dalga veya akış şekilleri verilmektedir. Dalgaların ritmik hareketine benzetilen beyaz kum, mürekkeple yapılan (lavi) tek renkli Japon peyzaj resimlerindeki açık renkli kısımları anımsatmaktadır. Elde edilmek istenen etkiye göre kum yerine çakıl da kullanılmıştır (Lee, 2005). Kum, rüzgar yönünde taranarak okyanus ve nehirler üzerindeki dalgaları temsil edebilir. Başka bir görüşe göre ise taranmış kum yüzeyi zihnimizin enginliğini temsil etmektedir.

Şekil 9. Ryoan-ji Tapınağı (URL10, 2016).

Şekil 10. Reford Gardens, Québec (URL11, 2016).

c) Bitki ve Ağaçlar

Kum ve kaya kadar olmasa da Zen bahçelerinde kullanılan tasarım unsurlarından birisi de bitkidir. Orta Dönemde Japon bahçelerinde çam, bambu ve erik gibi birçok bitki türü kullanılmıştır. Bu ağaçlar uzun yaşam, kalıcılık ve cesaret gibi kavramları sembolize ediyorlardı. Heian dönemine kadar yaygın olan bu bitkilerin kullanımı Zen Budizm'inin etkisiyle azalmıştır.

Ağaçların sembolize ettiği kavramları taş ve kayalar devralmıştır. Tıpkı kısıtlanmış renk paletiyle betimlenmiş peyzaj resimlerinde olduğu gibi Zen bahçelerinde de kısıtlanmış bitki seti temel prensip olarak düşünülmüştür. Doğayı sembolize eden bir Zen bahçesinde çiçek arajmanlarına pek rastlanmamaktadır. Bitkiler bu bahçelere narin ve derin bir güzellik getirmek için oldukça dikkatli kullanılmalıdır.

Zen bahçelerinde kullanılan bitkiler çam, yosun ve açelyadır. Çam ağaçlarına insan yaşamının sürekli değişen doğasının aksine sürekli yeşil kalması ve hakiki gerçeğe varma yolunda rahiplere aydınlatmaya yardımcı oldukları için rahipler tarafından saygı gösterilmiştir (Lee, 2005).

Çam ağaçları felsefi ve manevi yönü temsil ederken ortasında açan çiçekleriyle açelyalar, zayıflık ve yaşamın belirsizliğini ima etmektedir (Lee, 2005). Ayrıca, Zen bahçelerindeki ada prensibini oluşturmak için taş unsuru yerine bazı bahçelerde açelya çalılıarı da kullanılmıştır (Mansfield, 2009). Kayalıkların kuzey tarafında büyüyen yosunlar ise huzur, sükunet, içtenlik ve yaşlanma hissini yansıtarak bahçelerin sert karakterlerini kısmen yumuşatmayı sağlamaktadır (Mansfield, 2009).

Şekil 11. Shoden-ji Tapınağı (URL12, 2016).

Şekil 12. Ryogen-in Tapınağı (URL13, 2016).

d) Köprüler

Zen bahçelerinde köprüler insanoğlunun dünyasından daha büyük olan Nirvana'nın dünyasına geçişi sağlayan geçiş yolunu temsil etmektedir.

Pure Land Budizm bahçelerinde ise adalar genellikle Amida'nın cennetini sezdirmek için tasarlanmaktadır. Bu nedenle adalar ile kıyıyı birbirine bağlayan bu köprüler bu dünya ve Amida arasında geçişi sağlamaktadır diye yorumlanabilir (Lee, 2005). Pure Land bahçelerindeki köprülerin sembolik ifadesi Zen bahçelerini de etkilemiş ve uygulanmıştır. Köprüler Zen felsefesinde aydınlanmaya doğru yolculuğu temsil etmektedir (Lee, 2005).

Zen tapınaklarında taş döşemeli köprüler kuru kum nehirleri üzerinden minyatür manzaraları seyretmek için kullanılmaktadır (Serez, 2011).

Şekil 13. Daisen-in Bahçesi (Mansfield, 2009).

Şekil 14. Raikyu-ji Bahçesi (Mansfield, 2009).

Zen Bahçeleri Tasarım İlkeleri

Zen bahçelerinin üzerinde pek çok araştırma yapılmıştır. Bunlardan biri Kyoto Üniversitesi'nden Gert J. Van Tonder ve Michael J. Lyons'un "Japon Kaya Bahçelerindeki Görsel Algı" başlığıyla yazdıkları makaledir.

Tonder ve Lyons'a göre yapısal unsurların Gestalt teorisine uygun yerleştirilmesine dikkat edilmelidir. Yakınlık, benzerlik, akıcılık, kuşatma ile sadelik ilkelerine göre gruplamalar yapılmalıdır (Tonder ve Lyons, 2005).

Mekan algısı, Gestalt ilkeleriyle tanımlanabilen biçimsel organizasyon ve alan kuvvetleri kavramları ile etkinliğini artırabilmektedir. Mekanı oluşturan elemanlar arasında görünen alan kuvvetleri, mekan duygusunun-deneyiminin kazandırılmasında etkili olmaktadır (Çınar ve Atakan, 2008).

Ayrıca makalede Tonder ve Lyons kayaların ağacın bilinçaltıyla algılanan görüntüsünü oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Araştırmacıların iddiasına göre bu görüntü, bakarken bilinçli olarak algılanmaz; ama bilinçaltı, kayalar arasındaki ince ilişkiyi görebilir. Bu nedenle araştırmacılar bahçenin sakinleştirici etkisi olduğunu öne sürmüşlerdir (Serez, 2011).

Tonder ve Lyons (2005)'a göre Zen bahçelerinin tasarım ilkeleri aşağıdaki şekildedir:

- Kayalar bahçe kompozisyonunun omurgasını oluşturur.
- Üçgen kayalar ve kaya kümeleri tercih edilir. Bu tekil ya da kümelenmiş öğeler yatay, çapraz ve dikey çizgiler oluşturarak sırasıyla dünyayı, insanı ve kutsallığı ifade eder.
- Kaya gruplarının toplam sayıları tek sayı olmalıdır. Bunun nedeni Çinliler ve Japonların tek sayıları uğurlu saymalarından kaynaklanmaktadır. Eski Çin dönemlerinde, Yin-Yang prensibine göre kontrastların büyük bir önemi olduğunu, buna göre erkek-dişi, dikey-yatay, durgun-akıcı gibi her şeyin zıtlıkları ile bir harmoni oluşturdukları görülmektedir.
- Daha doğal ve rastgele yapılmış hissi vermek için, ana kayanın dibine onu daha bir üçgen gösteren göze çarpmayan küçük taşlar yerleştirilir. Aynı ölçüdeki ve doğrultudaki kayalar kullanılmaz, bu kayalara farklı tasarımlarda yer verilir.
- Tasarımın tüm yönüyle asimetrik olmasına dikkat edilmelidir.
- Nehir gibi peyzaj şekilleri asla düz olmamalı, sonsuz sarmal bir yapıyı düşündüren kavisli bir biçimi olmalıdır.
- Kaya, yosun ve çakıl gibi tasarım öğeleri, parlak renkli ve çarpıcı dokusal deseni olmayan tekdüze yapıda olmalıdır.

Kaya gruplarındaki denge, merkez taş grubu oluşturularak sağlanmaktadır. Uzaktan gözün odaklandığı ve gruba temel şekli veren bu merkez taş grubudur. Merkez taş grubu, uzun-ince, kısa-bodur, düz-alçak ve tamamlayıcı taşlardan oluşmaktadır. Birinci taş uzun-ince olup ikincisi ise kısa-bodur taştır. Alçak-düz taş ise gözü yakalayan grubun önünde ve merkez taş grubuna denge sağlayan taştır (Çınar ve Atakan, 2008).

Bu grubun yanlarına eklenen taşlar ise tamamlayıcı taşlar olup bu taşlar ile gruba hacim kazandırılır. Oluşturulan merkez taş grubu kendi atmosferini yaratmaktadır. Elemanlar bu esaslar doğrultusunda yerleştirildiğinde harmoni yaratılmış olur. Gerekirse daha fazla sayıda tamamlayıcı taş kullanılarak hacim artırılabilir (Davidson, 1983).

SONUÇLAR

Onin Savaşı'ndan sonra maddi açıdan güçlük çeken Japonya'da tapınak restorasyonunun çok fazla sermaye gerektirmesi, 15.yy ın ortalarına kadar alışılmış büyük ölçekli su bahçelerinin yapımını ve su bahçesi yapımında gerekli olan kuyuların bulunmasını güçleştirmiş, bu durum da tasarımcıları Kare-sansui tipi bahçeler yapmaya yöneltmiştir. Zen felsefesindeki derinlik bu bahçelere mistik bir hava katmış, Feng Shui ilkeleri yerleşim ve tasarımlara geometrik bir nizam sağlamış, Japon estetik anlayışı ise bu bahçelere bir sanat eseri misyonu kazandırmış ve bu bileşenler Zen bahçelerini özgün yapıtlar haline getirmiştir.

Zen bahçelerinde kullanılan öğelerin her biri ayrı bir misyon taşımaktadır. Kayalar ve taşlar Zen bahçelerinde şelale, ejderha, dağlar ve gizemli vadiler, zihnimiz içerisinde yer alan düşünceler ve adaları sembolize ederken, tırmıklı şekillendirilmiş kum ve çakıllar ise su, nehir, göl ve zihnimizin enginliği gibi birçok varlık ve kavramı sembolize etmektedir.

Geleneksel Zen bahçelerinin yapılış amacı, aydınlığa ulaşmanın tek yolu olarak görülen doğal çevrede meditasyona ortam yaratmaktır. Günümüz Zen bahçeleri ise böyle bir amaç taşımamaktadır.

Modern Zen bahçelerinde ise geleneksel kalıbın dışına çıkmıştır. Örneğin, Kishiwada Bahçesi'nde kaya gruplamaları ve kuma ek olarak yükseltilmiş zemin üzerine köşeli ve çizgisel duvarlar yapılarak Kare-sansui tarzına farklı bir boyut kazandırılmıştır.

Geleneksel Zen bahçeleri tapınak bahçesi ve Budist'lerin avluları gibi kısıtlı yerlerde uygulanmış olmasına rağmen, modern Zen bahçelerinin kamu ve ticari yapıların iç ve dış mekanlarından park ve bahçelere kadar pek çok alanda uygulamaları mevcuttur.

Günümüz insanının vaktinin büyük bir kısmını kapalı mekanlarda geçirmek zorunda kalması, kişilerin doğayla etkileşim ihtiyacı ve arzusunu arttırmaktadır. Bu duruma bir çözüm olabilecek Zen bahçelerinin sürekli bakım istememesi, çevre koşullarından çok etkilenmemesi, düşük maliyette uygulanabilmesi, malzemelerinin kolay ve kısa sürede temin edilebilmesi gibi olanaklar göz önünde bulundurulduğunda bu bahçelerin uygulanabilirliği ve önemi kavranabilmektedir.

Bunun yanı sıra uygulama için çok büyük bir alan gerektirmemesi, gün ışığı, su, sıcaklık gibi etkenlerden fazla etkilenmemesi Zen bahçelerine hem iç, hem de dış mekanda uygulanabilecek en mütevazı ve en sorunsuz bahçeler olma özelliğini kazandırmaktadır.

Peyzaj mimarlığı uygulamalarında Zen bahçeleri sahip olduğu simgesel anlam ve geometrisiyle, kişinin iç huzurunu sağlamasına ve stresten kurtulmasına da yardımcı olabilir. Sade ve özgün anlatımıyla doğanın uyumunu bir arada yakalamayı hedefleyen bu bahçeler kullanıcılar için kendilerini dinleyebilecekleri bir atmosfer yaratabilir. Bu bahçelerde görülen doğal ve estetik değerler ve bahçe unsurlarına yüklenen manevi anlamlar bu bahçelerin öğretici özelliklerini de ön plana çıkarmaktadır. Böylece taşıdıkları sembolizm hem merak hem de ilgi uyandırmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ben-Joseph, E., (1987). The Humanistic Aesthetic Principles of Japanese Gardens and Their Application in Contemporary Outdoor Design. Master Thesis, Department of Landscape Architecture, Chiba University, Japan, 21.
Berthier, F., (2000). Reading Zen in the Rocks. The University of Chicago Press, USA. ISBN: 0-226-04411-4.

- Çınar, H. S., Atakan, B., (2008). Minyatür Bir Dünya-Zen Bahçeleri "Ryoan-ji Örneği". Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University (JFFIU), 58(2), 41-52.
- Davidson, A.K., (1983). The Art of Zen Gardens. Penguin Putnam Inc., ISBN 0-87477-253-2, Newyork NY.
- Houser, P., Katsuhiko, M., (1992). Invitation to Tea Gardens Kyoto's Culture Enclosed, Mitsumura Suiko Shoin Co., Kyoto, Japan.
- Lee, Y.J., (2005). Inquiry Into and Seccession To Traditional Japanese Zen Gardens, Master Thesis, Department of Landscape Architecture, The University of Georgia, Athens.
- Mansfield, S., (2009). Japanese Stone Gardens, Origins-Meaning-Form, Tuttle Publishing, Tokyo-Rutland, Vermont-Singapore.
- Nurlu, E., ve Erdem, Ü., (1994). Uzakdoğu Sanatı, Peyzaj Sanat Tarihi Ders Kitabı, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarığı Bölümü, Bornova, İzmir, 38-45.
- Serez, A., (2011). Tarihsel Süreç İçerisinde Sağlık Bahçeleri. Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mim. Böl., İTÜ.
- Tonder, G.J.V., Lyons, M.J., (2005). Visual Perception in Japanese Rock Garden Design. Axiomathes, Volume 15, Number 3/September, 2005, ISSN: 1122-1151 (Print), 1572-8390 (Online).
- URL1, (2016). Epic World History Onin War in Japan, <http://epicworldhistory.blogspot.com.tr/2012/10/onin-war-in-japan.html>, (Erişim:22 Mart 2016).
- URL2, (2016). Musō Soseki, https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C5%8D_Soseki, (Erişim:18 Mart 2016).
- URL3, (2016). Daidairi of Heiankyo, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Daidairi_of_Heiankyo.jpg, (Erişim: 21 Mart 2016).
- URL4, 2016. Winter landscape, Sesshu Toyo, <https://silverandexact.com/2010/11/04/winter-landscape-sesshu-toyo-1486/>, (Erişim:28 Mart 2016).
- URL5, (2016). Hee-an Kang, https://tr.pinterest.com/pin/378020962454876834/?from_navigate=true, (Erişim:05 Nisan 2016).
- URL6, (2016). Kanō Eitoku, https://en.wikipedia.org/wiki/Kan%C5%8D_Eitoku, (Erişim:03 Nisan 2016).
- URL7, (2016). Kyoto Guide, <http://www.kyotoguide.com>, (Erişim:10 Mart 2016).
- URL8, (2016). Fine Art America, <http://fineartamerica.com/featured/ryogen-in-raked-gravel-garden-kyoto-japan-daniel-hagerman.html>, (Erişim:15 Mart 2016).
- URL9, (2016). Flickr, <https://www.flickr.com/photos/canbalci/419686327>, (Erişim:11 Mart 2016).
- URL10, (2016). Triple Lights, Must Visit Shrines and Temples in Kyoto, Ryoan-ji Temple, <https://triplelights.com/blog/must-visit-shrinestemples-59>, (Erişim:09 Mart 2016).
- URL11, (2016). XOXO, Zen Garden, <http://www.xoxothemag.net/post/6929/zen-garden>, (Erişim:12 Mart 2016).
- URL12, (2016). Shoden-ji temple, http://kyoto.asanoxn.com/places/nishikamo/shodenji_pnotos/phsdj170.htm, (Erişim:19 Mart 2016).
- URL13, (2016). The Essence of Zen at Daitoku-ji, <https://randomwire.com/the-essence-of-zen-at-daitoku-ji/>, (Erişim:18 Mart 2016).
- Yoshikawa, I., 1991. World of Zen Gardens, Kinmei Printing Co., Ltd., ISBN: 4-7661-0642-3, Japan.
-